

- MARCELLI, M. (2014): *Miesto, čas, rytmus*. Bratislava: Kalligram.
MARCELLI, M. (2005): *Michel Foucault alebo Stať sa iným*. Bratislava: Kalligram.

Jan Prášil
Katedra Elektronické kultury a sémiotiky
Fakulta humanitních studií
Univerzita Karlova
U Kříže 8
158 00 Praha 5
Česká republika
e-mail: jan@prasil.eu

MICHAELA FIŠEROVÁ:

Obraz a moc. Rozhovory s francouzskými mysliteli

Praha: Karolinum 2015, 180 s.

V roce 2015 vyšla v pražském nakladatelství Karolinum odborná monografie s názvem *Obraz a moc. Rozhovory s francouzskými mysliteli* (Fišerová 2015), jejíž autorkou je Michaela Fišerová, filozofka a vizuální teoretička dlouhodobě pedagogicky působící na Karlově Univerzitě v Praze. Pro čtenáře, kteří jsou s dosavadní tvorbou autorky obeznámeni i pro ty, kteří se s ní prostřednictvím této práce setkávají poprvé, je již z názvu patrné, že základní tématickou osou práce bude francouzská filozofie obrazu, politická sémantika a poststrukturalismus, tedy témata, kterými se Michaela Fišerová dlouhodobě zabývá.

Kniha je komponována ze dvou hlavních částí, a to z přehledově komparativní studie a ze souboru rozhovorů, které jsou doplněny o krátké perexy seznamující čtenáře s jednotlivými mysliteli. Motivací pro realizaci rozhovorů, kterou autorka hned v úvodu čtenáři sama přiznává, bylo její vlastní úsilí zodpovědět problematiku otázek vyvstalé v době jejího studia v Paříži. Jedinečnost této knihy tak lze obhájit hned ze dvou důvodů. Rozhovory jako takové poskytují nenásilný, osobní a čtenářsky zajímavý způsob jak se seznámit s koncepcemi autorů, jejichž mnohé texty doposud nebyly přeloženy do češtiny nebo slovenštiny, ovšem stejně tak jako se tazatel snaží obnažit a „získat“ něco z tázaných myšlenek, je i on sám exponován. Otázka sama, jakkoliv sugestivně kladená, odhaluje tazatele. I přes poutavost odpovědí se nevyhneme tomu, abychom se sami v průběhu textu netázali po tom, kdo, jakým způsobem a proč se ptá. A tak zde můžeme pátrat po motivech a problémech, jež Michaela Fišerová tematizovala ve své disertační práci, kterou později rozpracovala v rozsáhlé monografii nazvané *Partager le visible. Repenser Fou-*

cault (Fišerová 2013) vydané u pařížského nakladatelství L'Harmattan. Metodologickou inspirací této knihy byla Derridova koncepce *dekonstrukce* pomocí níž autorka představila invenční způsob modifikace Foucaultovy *archeologie*. Čtenáři se s konstrukcí této myšlenky mohli seznámit i pomocí kolektivní monografie *Rozum, nerozum a přesvědčivost obrazů*, kde Fišerová publikovala odbornou stať *Rád reprezentácie. Možnosti a limity Foucaultovej archeológie*. Autořčin kontinuální zájem o foucaultovskou problematiku moci a diskurzu lze vidět i v knize *Obraz a moc*. I když název monografie vede pozornost k pojmu obraz, autorka se soustřeďuje hlavně na fotografii, s níž se vážou specifická diskursivní očekávání, které umožňují vhléd do problematiky diskursivní konstrukce významu obrazu jako sdílené reprezentace.

Přehledová komparativní studie poskytuje na jedné straně teoretický úvod k samým rozhovorům, na druhé straně je zde nastíněno stěžejní téma. Konfrontací myšlenek vybraných filosofů tak autorka odkrývá problematický vztah obrazu a moci, specifičtěji toho, za jakým podmínek a jakým způsobem se obraz dostává do područí mocenských strategií a jakým způsobem se obraz stává nástrojem manipulace. Dalším navazujícím aspektem akcentované topiky je pozice recipienta v rovině diskursivního očekávání, tedy co ovlivňuje jednotlivé konstrukce diskursivního očekávání a jakým způsobem s nimi pracují ti, kteří takové obrazy produkují. Na obraz je tak nahlíženo jako na významově závislý na interpretaci, která je formována a legitimizována příslušným diskurzem, determinujícím potencialem mocenské působení. Všem vybraným myslitelům je podle Fišerové společné právě to, že „tito autoři shodně upozorňují, že hlavní kulturní funkcí obrazu je tvorba smyslu prostřednictvím určité interpretace reality pokládané za náležitou“ (Fišerová 2015, 10). V současné francouzské filozofii reflektuje zejména tři způsoby jak pohlížet na tematizované pojmy obrazu a diskurzu, které jsou klasifikovány podle vztahu obrazu a reálného, pravdivého a hodnotově náležitého. Autorka tak vynáší pohled ontologický, ilustrovaný na myšlenkách Georgese Didi-Hurbemana. Pohled epistemologický je zde zastoupený Jacquesem Rancièrem a axiologický pak v koncepci Marie-José Modzainové.

Vizuální reprezentace jako ontologický problém je přiblížena připomenutím polemiky nad vizuální dokumentací nacistických vyhlazovacích táborů, vybuzené výstavou *Mémoire des camps* v Hôtel Sully v Paříži v roce 2001. Status fotografie jako svědectví, onu *kontaktní magii*, které má za následek naše diskursivní očekávání od fotografie, narušuje anachronickým *obrazem*, který nese *autonomní bytí* a je schopný *přežívat* díky tomu, že působí jako *práh*. Ten je interpretačně otevřený, jelikož není fixovaný na konkrétní a jedinou legitimní referenci situovanou v reálném světě. Autorka pečlivě analyzuje pojmy a myšlenky, které Didi-Huberman přejímá od Aby Warbuga, jimiž rozvíjí a dle autorky dokonce překonává *archeologii* Michela Foucaulta, zároveň ale nachází zajímavou paralelu mezi koncepcí *přežívání* a *gramatologii* Jacquese Derridy. Ta je spatřována především v nedůvěře v totalizující metafyzické nároky strukturalismu konstituující historicky a sémioticky nasycenou skutečnost (Fišerová 2015, 25-27).

Vztahem mezi věděním obrazem a mocí, tedy kdy se domníváme, že to, co v obraze rozpoznáváme je pravdivé a k jakému druhu věděni se touto cestou dostáváme, se zabývá Jacques Rancièrem. Inspirován Foucaultovým konceptem *epistémé* analyzuje různé způso-

by utváření diskursivních formací, které selektují určité prvky, jež tak následně činí nevnímání. Ranciérem zavedený pojem *režimy sdílení vnímatelného* umožňuje dynamickou proměnu legitimacy obrazů v souladu s aktuálně platným nastavením diskurzu. Obraz je tedy pravdivý v případě, že je legitimně sdílen (Fišerová 2015, 27-37). Zajímavou polemikou, kterou autorka předznamenává, je pak spor o estetiku vznešeného, ve chvíli kdy Ranciéře kritizuje Lyotardovu transformaci tradiční kantovské kategorie a také její vlastní postoj vůči Ranciérovu odmítavému stanovisku k reprezentaci, shrnutém v myšlence, že *estetický režim sdílení vnímatelného* se již obejde bez pojmu *reprezentace/nereprezentovatelné* (Fišerová 2015, 33).

Kdy je pro nás obraz hoden sdílení? Tak zní poslední otázka přehledové studie, kterou si autorka pokládá a skrze texty Marie-José Mondzianové tematizuje vztah hodnoty, obrazu a moci. Autorka čtenáře seznamuje s texty, které i přes svou originalitu doposud nezaznamenaly v Čechách patřičný ohlas. Na základě precizní analýzy legitimizace sdílení obrazu v Byzantské říši autorka vytváří vlastní způsob chápání obrazu, definuje jej jako samotnou podmínku vidění cirkulující díky kolektivně utvářené fikci. Michaela Fišerová zde upozorňuje na podobnost s ontologickým pohledem Didi-Hubermana, kterou spatřuje ve využití *montáže* jako interpretačního nástroje významově neustáleného obrazu. Hodnota obrazu je tak diskurzivně determinována kolektivním sdílením *reprezentace* (Fišerová 2015, 38-47).

Důraz na rovinu vztahu obrazu a moci se Michaela Fišerová snaží přesunout ze sféry filozofie směrem k širší oblasti humanitních a sociálních věd. Další vybraní autoři se tak shodně zabývají konstruktivním řešením proměny zapříčiněné působením nových medií, technologickým vývojem a inovacemi v komunikačních strategiích. V případě Pierra Lévyho, který je jedním z autorů, mají čeští čtenáři příležitost blíže se seznámit s jeho myšlenkami jinak než skrze tolik populární *Kyberkulturu*. V pasáži věnované Michelu Maffesolimu pak můžeme najít podnětné postřehy k problematice kolektivní inteligence a autorských práv. Pozitivní přístup těchto autorů autorka doplňuje i o poněkud pesimistické vize Jeana Baudrillarda a Paula Virillia. Důsledky globalizace a možnosti řešení krize laterity představuje Marc Augé, kterého alespoň v knize konfrontuje s Bruno Latourem jehož myšlenky vychází ze zcela odlišných názorových pozic konstruktivismu. Poslední rozhovor autorka uskutečnila s Monique Sicardovou, která představuje pohled na vztah technických inovací a vědecké vizualizační praxe. Její projekt je zajímavý i tím, že se metodologicky neváže na Michela Foucaulta, jehož aplikace by se při podobné výzkumu nabízela (Fišerová 2015, 83).

Výslednou tezí, kterou Michaela Fišerová předává čtenáři, je přesvědčení, že základem jakékoliv interpretační strategie je zvykový způsob dívání se pramenící z očekávání daných příslušným diskurzem, což *de facto* ilustrují i rozdílná východiska vedených rozhovorů, odlišné způsoby vidění vztahu moci a obrazu. Některé z rozhovorů vyšly v minulých letech samostatně v časopise *Filozofia*, nicméně tato publikace jim dává jednotný rámec a uvádí čtenáře do aktuálních filosofických problémů přelomu 20. a 21. století. Zároveň ale nechává čtenáři vlastní prostor pro objevování vzájemných spojitostí jednotlivých témat. Kniha je přehledně strukturována a psána velice čtivým jazykem,

který se hodí ke svěží formě rozhovorů druhé poloviny. Osobní zájem autorky o diskutovaná témata odhaluje hloubku řešených problémů a činí z ní publikaci, která by rozhodně neměla zapadnout.

Tereza Sluková

Literatura

- FIŠEROVÁ, M. (2011): Rád reprezentácie. Možnosti a limity Foucaultovej archeológie. In: Borecký, F., Fišerová, M., Švantner, M., Váša, O.: *Rozum, nerozum a přesvědčivost obrazů*. Praha: Togga.
- FIŠEROVÁ, M. (2013): *Partager le visible. Repenser Foucault*. Paris: L'Harmattan.
- FIŠEROVÁ, M. (2015): *Obraz a moc. Rozhovory s francouzskými mysliteli*. Praha: Karolinum.

Tereza Sluková
Katedra Elektronické kultury a sémiotiky
Fakulta humanitních studií
Univerzita Karlova
U Kříže 8
158 00 Praha 5
Česká republika
e-mail:ferkas@seznam.cz